

IN MEMORIAM

KERTTU ITKONEN 12.3.1937–3.7.2022

Museoviraston ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kirjastonhoitaja Kerttu Ainikki Itkonen kuoli 3. heinäkuuta 2022. Hän oli jäänyt eläkkeelle kirjastosta toukokuussa 2000 työskenneltyään siellä lähes yhtäjaksoisesti 1960-luvun alkuvuosista saakka.

Kirjasto tunnettiin aikaisemmin Kansallismuseon kirjastona, sehän sijait-sikin Kansallismuseo-rakennuksen kolmannessa kerroksessa. Muinaistieteellisen toimikunnan muututtua Museovirastoksi 1972 ja saatua toimitiloikseen myös en-tisen Suomalaisen yhteiskoulun rakennuksen kirjasto muutti Nervanderinkadulle ajanmukaisiin tiloihin, ja sieltä kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin edelleen Museoviraston uuteen osoitteeseen Sturenkadulle.

Kirjasto oli vilkkaassa käytössä ja kaukolainaus työllisti enenevässä määrin. Kuvaavaa Muinaistieteelliselle toimikunnalle oli, että 1960-luvulla oli tapana palka-ta välttämätöntä työvoimaa määräaikaisin työsopimuksin, jotka uusittiin vuodesta toiseen sikäli kuin toimintamäärärahat sallivat. Tämä oli tilanne kirjastossakin, jossa Kerttu Itkonen sai ensimmäisen vakituisen virkansa vasta 1.3.1972, kun Museovi-rasto syntyi. Tämä uusi virkanimike oli ylimääräinen nuorempi alikirjastonhoitaja. Kun varsinainen kirjastonhoitaja FM Berit Boström vuodesta 1977 alkaen siirtyi liukuen eläkkeelle, Kerttu Itkonen siirtyi vastaavasti hoitamaan kirjaston esimiehen tehtäviä ja sai nimityksen virkaan, jota hoiti lopun virkakauttaan.

Itkosen luotsaamana kirjasto siirtyi muun kirjastolaitoksen tahdissa nykyi-seen digitaaliseen luettelointijärjestelmään. Kirjasto oli myös pistäytymispaikka, jos-sa henkilökunnan oli tapana poiketa katsomassa mitä kiinnostavaa uutuushyllyihin oli ilmestynyt ennen niteiden siirtymistä eri yksiköiden käsikirjastoihin tai pääkir-jastoon varsinaisille sijoilleen.

Museoviraston kirjastoon kuuluu suuri Suomen Muinaismuistoyhdistyksen osuus, joka karttuu julkaisuvaihdossa eri puolilla maailmaa sijaitsevien yliopistojen

ja tieteellisten laitosten kanssa. Tämä tärkeä kartutustapa työllistää normaalin kirjastotyön ohella, koska se edellyttää jatkuvaa vaihtojulkaisujen vastaanottamista ja lähettämistä. Tätä työtä Kerttu Itkonen hoiti 30 vuotta. Koska yhdistyksen julkaisuvarasto sijaitsi Asikkalan Urajärvellä, se merkitsi aika ajoin työskentelyä myös siellä.

Kerttu Itkonen syntyi Helsingissä 12. maaliskuuta 1937 nuorimpana FT Toivo I. Itkosen ja FM Iina Itkosen kolmilapsiseen perheeseen, jossa harrastettiin suomen kieltä ja kansankulttuuria, erityispiirteinä isän Lapin-tutkimus. Toivo Itkosen isä oli Inarin (myöhemmin Vihdin) kirkkoherra Lauri Itkonen, jonka oli pitänyt suorittaa inarinsaamen opintoja voidakseen toimia saamelaisalueella sielunpaimenena. Kiinnostus saamenkieliin, yleensä kielentutkimukseen ja kansanelämään periytyi Lauri Itkosen perheessä ja hänen lastensa perheissä sukupolvien yli. Toivo ja Iina Itkosen lapsista Terhosta tuli Helsingin yliopiston suomen kielen professori, Marjasta paljattu suomentaja (Itkonen-Kaila) ja Kertusta kirjastonhoitaja.

Itkosten sukujuuret ovat savolaiset, Iina Seppänen taas oli keskisuomalaista talonpoikaissukua. Sukuhaaran päätalo Luomi sijaitsee entisen Kannonkosken, nykyisen Jämsänkosken Hietakylän alueella Jämsän Valkealuoman erämaa-asumalla, joka perustettiin 1552. Tämän tilan maista on Iina Itkosen osaksi periytynyt Aikalan tila, jonka merkitys Kerttu Itkosen elämässä oli oleellisen tärkeä. Se oli kiinnekohta sukuun ja rakas harrastus.

Kerttu Itkonen kirjoitti ylioppilaaksi Tyttönormaalilyseosta (Helsingin Suomalainen tyttölyseo) vuonna 1956. Hänen äitinsä ja sisarensa kävivät saman koulun. Iso vanha koulu oli perheen naisille ylpeyden aihe, sen piiristä löytyivät elinikäiset ystävät ja jopa monet myöhemmät työtoverit. Itkosen naiset olivat aktiivisia HESTEO:ssa, koulun entisten oppilaiden yhdistyksessä, muun muassa siten, että Iina Itkonen toimitti oppilasmatrikkelin yksityiskoulun ajalta (*Tyttönormaalilyseon matrikkeli 1869–1886, Koulun historia II*, Tampere 1960) ja Kerttu puolestaan *Tyttönormaalilyseon oppilasmatrikkelin vuosilta 1919–1991*. Tämä julkaistiin *Tyttönormaalilyseon historia* -julkaisussa IV vuonna 1970 (Tampere).

Kerttu Itkosen vanhemmat olivat kumpikin toimineet Muinaistieteellisen toimikunnan / Kansallismuseon piirissä, Toivo I. Itkonen amanuenssina ja Kansatieteellisen osaston johtajana. Toivo kartutti kansatieteellisiä, mutta erityisesti saamelaiskokoelmia esinekeruin ja haastatteluin monen Lapin matkan verran. Kesällä 1949 lähtivät Toivo ja Iina Itkonen kouluikäisine lapsineen Lappiin kaksiviikkoiselle matkalle, joka tehtiin tuohon aikaan junalla, linja-autolla, jokiveneellä ja tietysti jalan. Tämä retki oli ikimuistoinen, ja sen perusteella Lappi kutsui Kerttuakin sinne uudelleen retkeilemään, ja Marja-sisaren suomentamaan eräiden Lapissa varhain käyneiden ranskalaisten matkailijoiden matkakertomuksia.

Kerttu Itkonen suoritti Helsingin yliopistossa filosofian kandidaatin tutkinnon 1967 Suomen ja Pohjoismaiden arkeologian, suomalais-ugrilaisen kansatieteen ja yleisen historian alalta (pro gradu *Historiantutkijoiden käsityksiä Fredrik Barbarossan Italian-politiikan ja Fredrik Leijonan idänpolitiikan syistä*) sekä kirjastonhoitajan tutkinnon Tampereen Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa 1963 (*Antiikin Rooman julkiset kirjastot*). Itkosen opiskeluaikaan professorit pitivät arkeologian ja kansatieteen luentoja Kansallismuseossa, jolloin museon atmosfääri imaisi yhden

Kerttu Itkonen kaivauksilla vuoden 1970 tienoilla. Kuvaaja tuntematon. Itkonen suvun kotialbumi.

jos toisenkin oppilaan pysyvästi omaan piiriinsä. Talon osastoilta löytyi yliopiston opintosuorituksiin tarvittavia harjoittelutehtäviä kansatieteen kenttäretkiltä, työjaksoja arkeologian kaivausapulaisina ja inventointitehtävissä sekä käytännön harjoittelua eri osastoilla. Kerttu Itkonen suoritti oman osansa osallistumalla muun muassa FM Anna-Liisa Hirviluodon rautakauden kaivauksille inventoimalla Jämsänkosken pitäjän muinaisjäännösten löytöpaikkoja sekä tekemällä rakennustutkimusta Keski-Suomessa. Näiden tuloksena syntyivät *Suomen Museossa* julkaistut artikkelit ”Jämsäläisiä empirerakennuksia” (1968) ja ”Ruumishautalöytö Vakka-Suomesta” (1964).

Terho Itkonen kanssa Kerttu Itkonen toimitti isänsä *T. I. Itkonen bibliografian* 1909–1991, joka sekkin julkaistiin *Suomen Museossa* (1991). Muista oman alan julkaisuista voidaan mainita eräät kirjallisuuden hakuoppaat Eeva-Liisa Lehtosen ja Erkki Vaiston kanssa. Voinee todeta, että Kerttu Itkonen ei ollut omaa uraansa ajava toimija vaan lukemattomien muiden työtä avustava asiantuntija.

Kerttu Itkonen toiminta Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä oli muutakin kuin kirjastotyötä. Hän oli monessa suhteessa luottohenkilö ja muun muassa toimi yhdistyksen johtokunnan jäsenenä pariinkin otteeseen vuosien 1974 ja 1990 välillä. Hän myös oli yhdistyksen omistaman Urajärven kartanon hoitokunnan puheenjohtajana 1979–1986. Yhdistys hoiti von Heidemanien lahjoitukseen kuuluvaa lähes sadan hehtaarin metsäpalstaa, josta saaduilla tuloilla kustannettiin kartanomuseon henkilöstön palkat ja rakennusten ylläpito- ja korjauskulut. Kerttu Itkonen käytännöllisyys ja rationaalinen ajattelutapa olivat tarpeen historiallisen kartanoalueen hoidossa ja kehittämisessä. Hänen johdollaan monet yhdistyksen jäsenet kävivät erilaisissa talkoissa Urajärvellä.

Toivo ja Iina Itkonen perheen kesäpaikka oli vuodesta 1940 lähtien Aikalan tila. Se sijaitsee Lahnajärven kupeessa metsäisellä harjulla ja rinteessä, jossa on ollut elämää ja asutusta jo kivikaudella. Museoviraston arkeologisten löytöjen joukossa

on kvartsi-iskoksia alueelta, jolta on löydetty peuranpyyntikuoppia ja asuinkuopiksi tulkittuja painaumia. Aikalan rannassa on edelleen Suomen kansanomaisiin veneisiin perehtyneen Toivo I. Itkosen piirustusten mukaan haapalaudoista veistetty vene ja talon vanha savusauna. Aikalaa rakennuksineen ja maisevineen Kerttu Itkonen vuorollaan vaali kuin silmäteräänsä. Metsää Kerttu hoiti valikoivan harventamisen periaatteella lahjoittaen metsähehtaarit lopulta muiden osakkaiden kanssa Suomen luonnonperintösäätiölle. Sisarensa Marja Itkonen-Kailan kanssa Kerttu Itkonen kirjoitti *Aikalan kirjan* (2013), joka on perusteellinen historiikki Aikalan tilan vanhoista vaiheista ja käytöstä perheen kesäkotina jatkosodan vuosista nykypäiviin saakka.

Kerttu Itkonen oli sosiaalisesti aktiivinen henkilö, monen luottamustehtävän kantaja. Hänen luonteenomaisuuksiaan olivat luotettavuuden lisäksi avuliaisuus, vaatimattomuus ja yllättävästi irtoava leikkisyys. Hän antoi myös mielipiteensä kuulua. Kerttu oli monen yhdistyksen rivijäsen, mutta toimi monessa myös johtokunnan jäsenenä tai puheenjohtajana kuten Museoalan ammattiliitossa 1970-luvulla. Nuoruuden partioharrastus Töölön tähystäjissä oli sekin nostanut hänet lippukunnan johtajan asemaan. Mieluisin lienee ollut kuitenkin Suomen Muinaismuistoyhdistys. Myös Kalevalaisten Naisten Liiton toiminnassa Kerttu pysytteli uskollisesti aina viimeisiin vuosiinsa asti.

Ensimmäisen ulkomaanmatkansa Kerttu Itkonen teki kouluaikoina kansainväliselle partioleirille Sveitsiin, toinen nuoruuden tärkeistä matkoista oli kuukausi Rooman Villa Lantessa professori Ella Kivikosken johtamassa ryhmässä 1960-luvun alussa. Jokavuotisista matkoista Euroopan eri puolille useimmiten itse omalla autolla ajaen tuli tapa. Kerttu oli aina valmiina kuljettamaan ystäviä ja näiden ystäviä ja toimittamaan asioita. Kerttu Itkosta kaipaava ystäväpiiri on laaja. Menetimme neuvokkaan ystävän ja lempeän humoristin, jollaisia on joukossamme liian vähän.

Pirjo Varjola
Sircku Dölle

Kirjoittajat olivat Kerttu Itkosen ystäviä ja työtovereita Museovirastossa. Varjola toimi Kulttuurien museon yli-intendenttinä ja Dölle kuva-arkiston yli-intendenttinä.

Skribenterna var vänner och arbetskamrater till Kerttu Itkonen i Museiverket. Varjola var överintendent vid Kulturernas museum och Dölle överintendent i bildarkivet.